

ד"ר י שטיין
פסיכיאטר ופסיכואנליטיקן
ירושלים
טל.

ירושלים 12.8.2003.

חוות-דעת מקצועית לבית- המשפט

ההשכלות הנפשיות האפשריות של "המתקן הסודי" והפעולות הנעשות בו

אני, ד"ר י שטיין, ת.ז. , תעודת רופא , ותעודת התמחות בפסיכיאטריה , מוסר בזאת עדות בכתב בעניין המתקן הסודי. הריני מודע לכך שלצורך החוק הפלילי עדות מקצועית בכתב דינה כדין עדות בשבועה בבית- המשפט על פי החוק הפלילי לעניין עדות שקר.

והרי פרטים על כישורי המקצועיים:

דוקטור לרפואה מטעם אוניברסיטת תל- אביב 1968 .
התמחות בפסיכיאטריה בבית החולים האוניברסיטאי הדסה ירושלים.
תעודת מומחה לפסיכיאטריה 1975.
תעודת מומחה לפסיכיאטריה בהולנד 1983.
מוסמך לפסיכותרפיה ופסיכואנליזה מטעם המכון הפסיכואנליטי הישראלי.
חבר בחברה הישראלית והבין לאומית לפסיכואנליזה.
מורה ומדריך לפסיכואנליזה מטעם המכון הישראלי לפסיכואנליזה.
עמית מחקר במכון פרויד, האוניברסיטה העברית
עובד בפרקטיקה פרטית משנת 1975.
בעל ניסיון בחוות-דעת לבתי-משפט.

והרי חוות דעתי המקצועית:

חוות דעתי מתבססת על שמונה תצהירים בשבועה שנלקחו מעצורים או עצורים לשעבר במתקן זה.

ב' ת.ז.

א , ת.ז.

א , ת.ז.

א , ת.ז.

א

ש

ר , ת.ז.

ג' אדאללה , ת.ז.

תאור המתקן והחקירות על פי עדות העצורים

בכל מקום בו יופיע הביטוי " חוקרי שכ"כ או חקירות שב"כ במהלך חוות דעת זו, הכוונה היא לחוקרים וחקירות באשר הם. כל העצירים הובלו למתקן בעיניים סגורות כאשר הם כבולים. אין אומרים להם היכן הם נמצאים. המתקן, כפי שנאמר להם הוא צוללת, חללית, מחוץ לישראל, מתקן ירח. לוקחים את חפציהם כולל שעון וכסף. הם מובלים לצינוק שגודלו הממוצע מטר על שני מטר. אין חלונות. אין כמעט אויר. הכתלים בדרך כלל צבועים בשחור. אי אפשר להבחין בין יום ללילה. אי אפשר לראות את התקרה. הם מצויים בצינוק במוצק חודש. אין החלפת בגדים. בדרך כלל לא נותנים להתרחץ ואם כן, בדרך כלל ללא סבון. המחראות מצויות בתוך הצינוק וכמעט ולא מרוקנים אותם. בצינוק סורר תדיר ריח מצחין. החיילים אינם מסוגלים להיכנס לצינוק בגלל הסרחון. המזרונים לחים ומטונפים. אין מספיק שמיכות. את האוכל מניחים על פח הזבל או ב"שירותים". העצירים אינם רשאים לראות את החיילים המביאים את האוכל ועליהם לכסות את העיניים לפני כל פעולה כזאת. האוכל בדרך כלל אינו אכיל. המים מזוהמים. אין בגדים להחלפה. רק לצורך הערכת מעצר מחליפים בגדים. במשך כל השהות בצינוק נאסר עליהם לצאת החוצה, פרט לחקירות. לעיתים מופעל רעש מטריד המופק על ידי מאוורר. לעיתים דופקים על התא לאורך זמן. לאורך תקופת הצינוק העצירים אינם שומעים קול אדם פרט לקול של חוקריהם. בחלק מהמקרים - מניעת שינה. לו' אפשרו שינה עד שעתים ביום. כמו כן העירו אותו מן השינה. את ר חקרו במשך חמישה ימים ללא שינה.

מהלך החקירות:

לחקירות הם מובלים בעיניים עצומות, אך במהלך החקירה הם רואים את החוקרים. חלק מהעצורים הוכו במהלך החקירה בכל חלקי גופם. ש הופשט בחדר החובשים בנוכחות מספר אנשים שהתלוצצו על חשבון מערומיו. ג'אד אללה הושב על כסא קטן בתנועת "שבח". הדקו את האזיקים בצורה קשה מאד. הוא הוכה בפנים, בבטן ובשאר חלקי הגוף. לא אפשרו לו ללכת לשירותים. בגלל העינויים הודה בכל מיני עבירות. הביאו לו את תמונת אביו במדי אסירים והשמיעו לו קלטת של אביו כעצור. איימו לענות את אביו. לא נתנו לו לראות עורך-דין. א מעיד שהרביצו לו.

א מעיד שנתנו לו לשמוע את קול בנו הנמצא בצינוק. עיניו היו מכוסות והוא לא ידע אם בנו אכן נמצא בצינוק. כאשר נסה לעודד את בנו, ליפפו את ידו הימנית (השמאלית קטועה), מאחורי גבו ואיימו שבנו יישאר בצינוק. מידי פעם, כאשר הכניסו אוכל לתאו ותנוחתו לא מצאה חן בעיני השומרים, חטף מכות. פעם, כאשר סרב לקום, נכנסו שלשה חיילים והרביצו לו.

ז מעיד שבשלושת הימים הראשונים לחקירה לא נתנו לו לישון. הוא היה כבול לכסא בתנוחת "שבאח". במהלך החקירה הרביצו לו. החוקר הניח את רגליו על מבושי הנחקר. ידיו היו כבולות במקום שעבר ניתוח. לא פעם נפל מהכסא בעקבות המכות. הוא חשש שמא ייהפך לנכה או אם יצא משם בחיים.

ב העיד שתפסו אותו בצווארו כשידיו כבולות לפניו וקבל מכות באגרופים. חוקר אחד איים עליו ברצה ובגירוש והודיע לו שעצרו את אמו ואשתו.

רפואה וטיפול רפואי

ב מעיד שהחובש והרופאים שהיה מצפה מהם שיהיו אנשי חמלה, ראו אותו יום אחרי יום באותם בגדים, בלי תחתונים והריחו את ריחו המצחין ולא אמרו דבר.

א מעיד שכל שני וחמישי הביאו אותו בפני רופא. הרופא לא בדק בעיות ספציפיות אלא בדיקות כלליות ושאל שאלות פסיכולוגיות כמו מה הוא חושב או מה הוא עושה בתא.

א מעיד שהביאו אותו בפני רופא פעמים בשבוע. הוא ספר לרופא על מצבו הבריאותי וההגיגי הלקוי, אך הוא אמר שאין לו סמכות לעשות דבר.

ר מעיד שכל שני וחמישי לקחו אותו לרופא. למרות שהיו לו כאבי קיבה עזים, לא בדק אותו והמליץ על אקמול. כאשר חלה הביאו לו שני סוגי תרופות שלא יכול היה לאבחן את צבעם בגלל חוסר תאורה.

ש מעיד שנלקח לחדר חולים. אלצו אותו להתפשט והתלוצצו על מערומיו. החובש כבל אותו.

כמה נחקרים מעידים על ירידה דרסטית במשקל, עד 20 קילוגרם, במהלך המעצר.

ר מתאר את מראה עצמו לאחר המעצר הסודי- מראה מבעית, שער ארוך, רזון, צפרנים ארוכות ושחורות.

התשתית הפסיכולוגית שעליה בנוי תהליך השבירה הפסיכולוגית מוכרת בספרות המקצועית כ- DDD, דהיינו: Dread, Dependency, Debility. Debility מבוסס על הרעבה למחצה, עייפות קיצונית, מחלה, כולם או מקצתם- על מנת להוריד את ההתנגדות.

Dependency- יצירת מצב ואיירה שבהם הנחקר ירגיש תלוי לחלוטין בחוקרו לכל עניין. Dread- הפחד ממות, ממחלות, מעינויים, מעונש, מחשש שיבולע לקרובים, מהחשש לא לחזור יותר הביתה, מבידוד, מחשש להישכח.

השימוש ב-DDD נעשה בכולו או בחלק ממרכיביו. הטכניקה הבסיסית מבוססת על צרוף של חסך חושי וחסך שינה. על הבסיס שאפקט זה יוצר בנפשו של הנחקר בונים טכניקות נוספות שאמורות לשבור את הנחקר באופן סופי, אם לא נשבר לפני כן.

חסך חושי (Sensory Deprivation) הוא מצב בו נמנעים מאדם גירויים חיצוניים, אופטיים ואקוסטיים. לצורך זה מכניסים את האדם לחדר קטן וחשוך ונמנעים ממנו קשרים כלשהם עם העולם החיצוני. נלקחים כל החפצים האישיים כולל שעון, וזאת כדי למנוע אוריינטציה בזמן. הגבלה בתנועה (Motor Deprivation), כמו הכנסה לצינוק, מחזקת את התגובות הנפשיות לחסך החושי.

חסך חושי עלול לגרום במהירות לתופעות הנפשיות הבאות:

1. הפרעות בתחושה
2. הפרעות בדמוי הגוף
3. הלוצינציות
4. הפרעות בריכוז
5. תחושת בלבול
6. שינויים באוריינטציה בחלל
7. לביליות אמוצינולית

מניעת אוריינטציה בזמן על ידי החשכת התא הביאה במהירות לחוסר שליטה במצב. חסך חושי וגירויים חושיים מונוטוניים גורמים להפרעה ביכולת החשיבה. פונקציות האגו זקוקות להיזון חוזר על מנת לשמור על תפקודן. על מנת לאזן ולו במעט את החסך בגירויים חיצוניים, מייצר האדם גירויים חלופיים מבפנים. זה ההסבר להופעת ההלוצינציות בחלק ממקרים אלה. הלוצינציות מצביעות על אי יכולת להבחין בין מציאות ודמיון. ההפרעה באוריינטציה בזמן תורמת אף היא לשיבוש משמעותי של ההבחנה בין

מציאות לדמיון. בגלל הקושי בבדיקת המציאות במצב של חסר בהיזון חוזר, נוצרים פחדים פרנואידיים. מתפתחת הפרעה בתחושת העצמי (self perception). חסך חושי מייצר סימפטומים שהם בחלקם בעלי אופי פסיכוטי. במצב זה אין אדם מבדיל בין אמת לשקר. כאשר אדם מתקשה להיעזר בהגיונו, בזיכרונו ובניסיון המצטבר שלו, הוא נתון יותר להשפעות מבחוץ עד כדי תגובות אוטומטיות.

מסקנות בינים: די בשימוש בחסך חושי ללא תוספות, כדי להביא אדם תוך ימים עד שבועות למצב, בו הוא אינו מסוגל לקבל אחריות להחלטותיו. גם אם קיימים תנאים של מניעה חושית ללא כל התוספות כפי שתוארו על ידי העצורים, כדי לשבש את דעתו של אדם תוך זמן קצר. יכול אדם להיות נתון לחסך חושי בתנאי סניטציה טובים, אוכל סביר וקירות רגילים, ועדיין ללקות בסמפטומים האמורים.

חסך שינה גורם להפרעות המורות ביכולת הזכירה, האבחנה והריכוז, נטייה לחשדנות פתולוגית, אימפולסיביות ומחשבות-שווא. במרבית המקרים נגרם טשטוש במצב ההכרה, וכתוצאה מכך לירידה במהירות התגובה והזיכרון.

ברצוני להדגים את האפקטיביות של שמוש בחסך חושי ומניעת שינה על ידי עדות אישית שמסרה לי אזרחית דרום-אפריקאית שהייתה במעצר לפי חוקים לשעת חרום של ממשלת האפרטהייד. היא הושמה בתא חשוך עם צוהר קטן, קירות צבועים באפור ובתוכו מזרון בלבד. לא היה זה צינוק. נלקחו ממנה כל חפציה כולל שעון. היא לא יכלה להבחין בין יום ללילה. כל עת מעצרה הייתה בבידוד פרט לקשר עם החוקרים. החקירות היו אדיבות למדי, ולא היה שמוש בעלבונות, איומים או פגיעות גופניות. היא נחקרה בשעות היום והלילה והייתה בחוסר שינה מתמיד. עוד לפני סוף השבוע הראשון למעצרה החלה לסבול מהלוצינציות ראייה. יומיים לאחר מכן הוחשה לבית-חולים בגלל עליה בלחץ הדם. בהתבוננה בראי בשרותי בית-החולים חשבה שהיא רואה אשה אחרת. לאחר יום הוחזרה למעצר. היא אבדה הרבה ממשקלה. (היא קבלה אוכל סביר שלש פעמים ביום). היא הבינה שהיא הולכת ומאבדת את שפיות דעתה. יש לציין שמדובר באשה עם אישיות חזקה, בעלת רצון חזק והכרה עצמית. כל זה לא מנע התפתחות של סימפטומים בעלי אופי פסיכוטי תוך פחות משבועים. הלוצינציות והפרעה בפרצפציה העצמית. מקרה זה מדגים באיזו מהירות יכול אדם מאוזן, גורמלי ואפילו בעל אופי חזק להגיע לנקודת-שבירה מבלי שהופעל עליו לחץ גופני או נפשי פרט לחסך חושי ומניעת שינה חלקית. כאשר מדובר באנשים עם הפרעות נפשיות קיימת סבירות יותר גבוהה לתוצאות המורות, כולל מצבים נפשיים בלתי-הפיכים.

הפסקות קצרות בחסך החושי אינן משפיעות באופן בסיסי על האפקט. לכל היותר הן מאריכות מעט את התקופה עד להופעת סימפטומים.

בדרך כלל משתמשים בחסך שינה ובחסך חושי בקומבינציה היוצרת אפקט מצטבר, ועל התשתית הזאת בונים החוקרים טכניקות שמטרתן לשבור את אישיותו ויכולת שיפוטו של הנחקר:

דרכי השפלה: לשם הורדת הערך העצמי של הנחקר.

דיסאינפרמציה: לשם יצירת בלבול קוגניטיבי ורגשי.

יצירת תחושת נבגדות מצד העולם החיצוני על מנת ליצור חוסר תקווה והחלשת ההתנגדות.

יצירת תלות רגשית בחוקרים : ההתנגשות בין האיבה לחוקר לבין הצורך בקשר אנושי במצב של בידוד טוטאלי יוצרת בלבול רגשי, האשמה עצמית וירידה בערך העצמי.

הפעלת איומים פסיכולוגיים של פגיעה פיזית או רגשית, או מאסר על אנשים קרובים תוך הטלת האחריות על הנחקר, כאמצעי לחץ.
איום בשימוש בכוח שהוא לעיתים גרוע מהפעלת הכוח עצמה.

המתקן, סודיותו ודרך פעולתו משרתים מטרה של הפעלת עינויים פיזיים ופסיכולוגיים האמורים להיות מוסתרים מעיני הציבור. עצם קיומו של מקום שהוא "על הירח", מקום ללא מיקום וכתובת, הוא חלק משיטה המעוררת דיסאוריינטציה אצל הנחקר. הוא אינו יודע היכן הוא מצוי. התאים המתוארים הם קטנים ביותר, בדרך כלל לא חלונות, ללא אור או כמעט ללא אור, כאשר לא ניתן להבחין בין יום לבין לילה, מגבירים את תחושת הדיסאוריינטציה גם להפרעות האקוסטיות תפקיד בעניין זה. נלקח השעון ממי שהיה לו שעון. אי-אפשר היה לדעת מה השעה. המעצר הוא בבדידות אופטית ובדרך כלל גם בבדידות אקוסטית. גם את השומרים אסור לנחקר לראות. דבר זה לא נעשה מחמת הסודיות, שהרי אם זו הייתה הכוונה, גם החוקרים לא היו אמורים להתגלות, וזה אינו המקרה. העצורים נמצאים בבדידות מוחלטת וללא ידיעה מה צפוי להם. כיוון שהם נמצאים במקום שלא יודעים עליו, הם במצב גרוע בהרבה מזה של אדם שמעצרו ומיקומו ידוע, שכן אין הם יודעים אם מישהו יוכל לעזור להם והם חיים בתחושה המעיקה שהם מופקרים, ושכני משפחתם אינם יודעים מה עלה בגורלם. הם נתונים בידי החוקרים כמו חפרפרת עיוורת כדברי אחד הנחקרים. חשש להיעלם מבלי שאיש ידע על גורלם. מצב מסוג זה מערער את תחושת הביטחון באופן הבסיסית. השהייה הארוכה בצינוק המצחין המחניק ללא אפשרות לראות את אור העולם יוצרת תחושה של קלאוסטרופוביה קשה. חוסר התנועה מחליש מבחינה גופנית ומוריד את התנגדות מפני מחלות, וכן מגביר את אפקט החסך החושי. " הטיפול הרפואי" מייצר אשליה שיש למי לפנות, אך לשווא. הרופא אומר שאינו יכול לעשות דבר. אין טיפול ספציפי במחלות. הטיפול הסטנדרטי הוא אקמול. המקרה איד הייתה התעללות מצד חובש.

אפשר לראות שהשב"כ משתמש במקרים המתוארים בקווי- היסוד המתוארים האמורים לשבור את הנחקר. חסך חושי עם או בלי מניעת שינה, דיים במקרים רבים כדי לשבש את דעתו של אדם למצב בו אין לו יותר תחושה ברורה של עצמיות ושל דימוי גוף. השיפוט מתערער וכך גם תחושת המציאות ובדיקתה. אם על בסיס החסך החושי ומניעת השינה מוסיפים אלמנטים נוספים בחקירה דוגמת אלו המתוארים, הסיכוי לשינויים נפשיים חמורים הולך וגדל.

מנקודת מבטה של החקירה הרי התוצאות הם שהנחקר יעיד על כל דבר, אמת או שקר, ובלבד שיעזבו אותו לנפשו. השוני בין מקרים ידועים קודמים של חקירות שב"כ לבין המקרה של המתקן הסודי, על פי דוחות ועתירות שפורסמו בעבר בנושא הוא בכך שתנאי הכליאה הם חמורים במיוחד והם מצויים בבידוד גמור, וכי אין לאדם כולל הנעצרים ידיעה על מקומם. דבר זה משפיע בין השאר על יכולת העמידה של הנחקרים ועל מצבם הנפשי. סודיות מקום הכליאה מאפשרת ביתר קלות להשתמש בשיטות חקירה אסורות. בהנחה שהצהרות העצורים באמת יסודן- מדובר במקרים של עינויים גופניים ונפשיים לכל דבר.

באשר לשותפותם, ולו גם הפסיבית של רופאים בתהליכי עינויים ובהפעלת מתקנים מהסוג המתואר, הרי היא מהווה מעילה ביסודות מקצוע הרפואה. זאת על פי שבועת היפוקרטס וכן על פי אמנת טוקיו משנת 1975 האוסרת על רופאים להיות שותפים אקטיביים או פסיביים למעשי- עינויים.

- L. Faber & H. Harlow: Brainwashing and DDD. *Sociometry*.(1957) 20:
271.
- G. Ruff: Isolation and Sensory Deprivation, in: *American Handbook of Psychiatry*, 1959.
- P. Solomon et al : *Sensory Deprivation*, Harvard University Press, (1961).
- H. Wolf, Every man has his breaking point, *Military Medicine*, 1960, p.
85-104.
- J. Miller, Brainwashing: Present and Future, *Journal of Social Issues*,
(1957) 13,48.
- E. Holst, Doctors, Ethics and Torture, *Danish Medical Bulletin*, Aug.
1987, 189.
- S. Arietti, Psychophysiology of Sleep and Dream, *American Handbook of Psychiatry*. (1974).

